

De brede weg naar de longstay

Peter J. van Koppen

Op een middag werd ik vanuit een tbs-instelling gebeld door één van de leden van de Bende van Venlo. In die zaak zijn veel verdachten veroordeeld voor veel moorden. Dat was dus een uitzonderlijke zaak, ook omdat er verdachten zijn veroordeeld voor moorden zonder lijk. Sterker: van sommige slachtoffers was niet geheel duidelijk of zij echt hebben bestaan. De veroordelingen waren gebaseerd op bekentenissen van benedeleden die daarna waren ingetrokken, zo vertelde de beller mij. De bekentenissen waren tot stand gekomen onder druk van de politie en dus had hij meer moorden bekend dan hij in werkelijkheid had gepleegd.

Het is niet vreemd dat verdachten een valse bekentenis afleggen. Bij zware misdrijven zit de verdachte vaak in beperkingen en mag hij alleen contact hebben met zijn advocaat. En natuurlijk met die vriendelijke verhoorders die hun best doen de verdachte duidelijk te maken dat bekennen het beste is wat hij kan doen. Veel verdachten doen dat, want veel verdachten staan niet erg sterk in hun schoenen. Een bekentenis hoeft dus niet te betekenen dat iemand het misdrijf ook werkelijk heeft gepleegd. Als de verdachte zich later realiseert wat hij heeft gedaan, is er echter geen weg meer terug. Het intrekken van een bekentenis wordt nooit geloofd, want dat is toch maar door de advocaat ingefluisterd.

En zo komt het regelmatig voor dat ontkenkende verdachten door de rechter worden veroordeeld op basis van de bekentenis die zij eerder bij de politie aflegden. In de tbs wordt ontkennen gezien als een probleem en wel op twee manieren. Ten eerste zit ontkennen de therapie in de weg. Een belangrijk begin van de therapie is het delictscenario. Met de tbs-er wordt zijn delict doorgesproken en de betekenis daarvan onderzocht. Welke rol speelde de situatie? Welke rol spelen bindingen met anderen? Op welke manier vervormt de tbs-er zijn idee van het delict en welke inconsistenties zijn er? Dat is het soort vragen dat in het delictscenario aan de orde komt. Het is er allemaal op gericht om te onderzoeken of de tbs-er zijn problemen onder ogen wil zien en daarvan wil leren. Als de tbs-er zijn delict ontkent, is het delictscenario en dus de aanvang van de therapie niet mogelijk.

Het tweede belang van het erkennen van het misdrijf is dat ontkennen in de tbs-wereld wordt gezien als een slecht teken voor de toekomst. Ontkenners zullen eerder in herhaling vallen. Ik heb voor dat laatste geen stevige empirische steun kunnen vinden, maar de veronderstelling dat iemand die het misdrijf glashard ontkent een grotere kans heeft op recidive, lijkt mij niet onredelijk. Behalve natuurlijk als de tbs-er het misdrijf niet heeft gepleegd.

De tbs van tbs-ers die blijven ontkennen wordt dus om twee redenen steeds verlengd: de therapie is nog niet begonnen en zij hebben een slechte recidiveprognose. En dat verlengen gebeurt dan elke twee jaar totdat de tbs-er naar de longstay-afdeling gaat. Dat is een afdeling voor mensen die er in principe nooit meer uitkomen. Zij krijgen geen behandeling meer in ruil voor een iets grotere kamer.

Door te ontkennen, neemt een tbs-er de brede weg naar de longstay-afdeling.

Dat was de angst waarmee het Venlose bendelid mij belde. Hij ontkent een deel van de moorden omdat hij ze ook echt niet pleegde, zegt hij. Hij is daarin niet alleen. Hij bevindt zich in tbs-gezelschap van onder andere Henny K. (wellicht onschuldig veroordeeld voor de Enschedese zedenzaak), Marjan van der E. (de misschien onschuldige Anjumse pensionhoudster, veroordeeld voor twee moorden op gasten) en Theo T. (zou zijn dochter langdurig hebben verkracht terwijl zij daarna, kort gezegd, nog maagd bleek). Kees Borsboom is deze longstay-dans net ontsprongen. Hij werd tot tbs veroordeeld voor de Schiedammer Parkmoord op Nienke Kleiss die hij in werkelijkheid niet pleegde. Hij zou ook op de longstay terecht zijn gekomen als niet de werkelijke dader spontaan was komen bekennen.

Een schrijnend voorbeeld is het verhaal van de Amerikaan James Rodriguez. Hij werd veroordeeld voor nogal gruwelijk misbruik van twee jongens. Na zijn gevangenisstraf werd hij gedwongen opgenomen in een psychiatrische inrichting. Daar kwam hij tot het besef dat hij wel moest gaan bekennen om ooit nog vrij te komen. Hij ging bekennen met behulp van een pedofiel, want hem ontbrak de kennis voor een goede bekentenis. Hij had net, negentien jaar na zijn veroordeling, de aanbevelingen voor zijn vrijlating op zak toen de vermeende slachtoffers bekend maakten dat het misbruik nooit had plaatsgevonden en zij James hadden beschuldigd onder druk van een tante.

De categorie ontkenkende tbs-ers bestaat dus uit twee soorten mensen. Degenen die zo gestoord zijn dat zij geen besef hebben van het misdrijf dat zij pleegden en mensen als James, Henny, Marjan en Theo die wel eens onschuldig zouden kunnen zijn. Beide groepen ondergaan dezelfde behandeling; beide soorten tbs-ers zijn op weg naar de longstay.

Het argument om hen allemaal zo te behandelen, is dat de rechter nu eenmaal beslist heeft dat zij het hebben gedaan. Dat standpunt miskent dat rechters fouten maken en soms zeer grove fouten. Dat standpunt miskent ook de eigen professionele verantwoordelijkheid van de psycholoog voor de therapie. Voor de psycholoog is de ontkenning niet meer dan een predictie-instrument voor het succes van de therapie. Als dat instrument in individuele gevallen niet deugt, gaat het niet aan om zich te verschuilen achter de brede toga van de rechter. De beslissing van de rechter zorgt ervoor dat de veroordeelde in de tbs terecht komt. De therapie die vervolgens wordt gegeven zou niet op juridische argumenten gebaseerd moeten zijn, maar moet worden gebaseerd op professionele oordelen van psychologen. Daarvoor is het oordeel van de rechter irrelevant.

Het verhaal van James Rodriguez is te vinden in B. Ehrenreich (2004) *Predator or prey?* *LA Weekly*, 20-26 augustus (<http://www.laweekly.com/ink/04/39/features-ehrenreich.php>). Mijn e-mailadres is pvankoppen@nscr.nl.

